

amb l'ARA llatí, que hem reconegut en l'article ARES (supra).

El que en tot cas hem de reconèixer és que hi ha un nom epigràfic *Arauus* molt repetit en les inscripcions hispàniques: és etnònim en CIL 429, 1017, 502, que d'altres creuen cèltic, i Schmoll, potser més aviat sorotàptic (*Vorkelt. Idg. Hi.* 104); després la L. M. Albertos n'ha aplegat tota la documentació (part com etnònim part com a mer NP), totalitzant-ne 17 casos en múltiples llocs, dins el quadrat Deva-alt Tagus-Salman-tica-Asturica (i només un cas espars a Tarragona, i un en el Guadiana) (*Est. Arqueol. Alaveses* v, 1972, 143-163, amb mapa p. 148); és a dir: és en una zona majorment cèltica o celtibèrica. En la llista d'afinitats pre-romanes entre el paleo-sard i el paleo-hispànic (com *Oristanis-Oristà*), M-Lübke (*Homen. MzPi.* i, 67-68) va assenyalar força noms sards en *AVE*, i entre ells un *Arave*, que deurem haver d'ajuntar amb aquests ARAVUS hispànics.

Si ens cal arribar a una conclusió, no podrà ser més que 'pre-romà' i o 'pre-romà pirenaic'; amb inclinació a descartar aquí el vessant bascoide, i pensar més aviat en termes d'hispano-cèltic, o celtibèric. Però la reaparició en l'onomàstica paleo-sarda, aconsella deixar també ben oberta una alternativa amplament proto-europea. Com que hem trobat tants homònims antroponímics en el camp pre-romà, tenint en compte que els NPP sovint s'estengueren a pobles veïns, potser es poden conciliar les dues propensions, admetent que aquí tinguem un NL post-antroponímic, comú al celtibèric i al proto-europeu; que en aquesta alta vall pallaresa quedà fixat des de molt antic com a NL, i que en els afins *Arati* i *Araós* es combina amb altres elements sufixals, ibero-bascos.

ARFA

Poble de l'Urgellet, uns 5 k. SO. de la SdUrg.

PRON. MOD. *árfe* a la SdUrg. (1920); *árfa*, -*e* a Adrall (1927), i a molts pobles de l'Urgellet, 1957, 40 1959.

DOC. ANT. *Assoa* 839, Acte C. SdUrg. (i còpia S. XIII), *Assua* Cpbr. Cart. (PPujol, núm. 39); *Asua* 910 (Baraut, *Urgellia* II, 67, 7); *Asoua* 910 (ibid. II, 67, 12); *Asoua* 947 (ibid. II, 111, 14); in *Asua* 1050 45 (CCandí, *Mi. Hi. Cat.* i, 69) [el context de totes aquestes mencions és de l'Urgellet i inconciliable amb la pallaresa *Assua*]; *Asfa* 1091 (Rocafort, GGC, s. v.); *Asfa* 1190 (*Marca Hi.* col. 1381); «Bg. de Vilar --- prior Sti. Andres, dono tibi Io. de Capiteville de *Aspha* --- castello de *Aspha* --- in Villa Veteri de *Aspha*» 1201 (*Cart. Trespunts* I, 13.2); *Arpa* 1237, MiretS (*El més antic text lit.* 12); «ço de Bescheran et d'*Aspa* et de las Comas d'Arcavel» 1237, *BABL* VII, 178 [no pot ser *Aspa* de les Garrigues, anant citat entre aquests dos pobles de l'Urg.]; *Asfa* a. 1278 (Valls Tab., V. *Pir. Andorra*, 420); *Asfa* 1359 (*CoDoACA* XII, 55); *Arfa* 1554 (*BABL* XVI, 54); *Arfa* 1556 (CCandí, *MiHiCat.* II, 77).

ETIM. Evidentment pre-romà, probablement bas-

coide, amb ètimon *zUA*, com ja digué M-Lübke (*BDC* XI, 6), encara que aquest vegí dificultats en el tractament fonètic. Però si partim d'una base *ASSUA*, s'explica que la llengua, en l'evolució d'aquest grup sui-generis, vagi oscil·lar (i en gran manera): *su/so/sj/sp/rp/rf*; resultat ben comprensible del tractament de la *u/v*, que, ensordida sota la pressió de la -ss- sorda i doble, tendia a convertir-se en -sp-; però, essent *v* una labiodental, més aviat havia de fer-ho en -f-. Tendia a resultar-ne -sf-, grup ben inusual en la llengua, que fou descartat a favor del més corrent -rf-.¹

Es pot pensar en una base *asu(n)*, planta espinosa, però sembla tractar-se més aviat del bc. *ha(r)st(u)a* 'pedregar', d'on prové, segons Mitxelena (*Apell.* § 98), el cogn. basc ben corrent *Asua*.² Pendre per base d'un NL important (nom d'un poble) la noció 'el pedregar' és més convincent que no 'romeguera'. Aquest *asu* també arriba a significar «zarza» però és només com acc. local del parlar biscaí de Zigoitia (Azkué), i *Asúa* és cogn. i nom d'un suburbi de Bilbao.

Per a la toponímia pirinenca, importa més ajuntar ací —a tall d'apèndix— l'estudi del nom de la Vall d'ASSUA. Aquesta és una vall important que desemboca per la dr. a la Noguera Pallaresa, una desena de k., ribera amunt de Sort: hi ha diversos pobles: Lles-sui, Altron, Surp, Caregue, Rodés i algun llogaret; i desemboca a Rialb. Encara que el nom global de la vall és també conegut de la gent rústica, és clar que els noms dels pobles tenen un ús més quotidià que el del conjunt de la vall; per tant es comprèn que aquí el mot hagi estat subjecte a menys evolució i desgast fonètic: i que hagi restat en la forma etimològica *Assua*: encara *pron. mod.*: *ásua* (oït molt sovint a Rialb, Lles-sui etc., des de 1957, 1959...).

DOC. ANT. «Valle *Assoa* in loco q. d. Bernuy» any 930 (colle. Moureau v, 75ss.); *Assoa* a. 1276 (Soldevila, *Pere el Gran*, vol. I, II, A-45, 77). A Rialb i algun altre poble d'allí, guiat per Jn. Lluís Pallarès, vam trobar rics capbreus locals (en part dipositats a casa d'ell, o a l'ajuntament); llegits per mi, n'hem guardat còpia; el més antic, conservat en pergami, fou escrit el 1455: el nom de la vall s'hi llegeix repetidament: «loci del Trohon, vallis *Assua*» (lín. 9, i 48); «--- del bescondat i de la Baronia de *Assua*» a. 1526; «rendas reals de Rialp y vall de *Assua*» 1645; «los llochs de la Val d'*Assua* tenen los térmens partits com se segueix ---» 1645.

Com a nom d'aquesta vall el nom ha restat intacte i usual fins avui, en la forma etimològica *Assua* però en realitat no ens ensenya gaire de nou, puix que l'altre ja el tenim en l'arcaic i autoritzadíssim Acte de 839, de la SdUrg. i en altres dels Ss. XI i XII. Té, però, la virtut de corroborar la forma fonamental; i aquí es veu encara més l'oportunitat de la noció de 'pedregar', en una gran vall plena de cingles, roquers i tartares, més que no pas la idea de 'romeguera', 'ortiga' o àdhuc 'esbarzer'. Però descarto la idea que en la figura *Arfa* la -rf- es pugui explicar per la -r- de la forma *hartsua* 'pedregar', postulada per Mitxelena, com a supòsit etimològic (com a derivat de *harri* 'pe-